

הלכות דברים הנוהגים בפעורה סימן קעא קעב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

צריך להגביהם (11) וכו', אין מאכילין אותו לכהמה [והוא הדין לעופות] (12) וכו', נוהגין העולם החר להאכיל לעופות פתיו.

(11) ובזמנינו, שאין דרך בני אדם לאכול פת שהיתה זרקה על הארץ, דעת הגרי"ש אלישיב (עץ השדה פי"ח הע' כא) שהרואה פרוסת לחם ברזוב אינו צריך להרימה, שכיון שאין דרך בני אדם לאכול מאכלים אלו, אין זה בכלל אין מעבירים על האוכלים, אלא אם כן המאכל עטוף או שהוא שלם בצורה שניכר שהוא עדיין ראוי למאכל אדם.

(12) ולתת מאכל אדם לבהמתו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' מה) שמותר, מפני שיש לו הנאה מן הדבר, ולא נאמר האיסור אלא על נתינה לבהמת אחרים, והוסיף, שכמו כן אפשר לתת פת עכ"ם לאדם שיש לו בהמה או עוף בכדי להאכילם.

(13) וכן כתב השו"ע לקמן (סי' שכא סי"ב) שמותר לפורר לחם לפני התרנגולים. וכן כתב לקמן (סי' שכד סי"ו) שמותר לחתוך דלועין לפני בהמה. וכן כתב במשנ"ב שם (ס"ק לא) שיש הנוהגים ליתן חיטים לפני העופות בשבת שירה, ואינו נכון שהרי אין מנותניהם עליך, ומשמע, שעל כל פנים אין בזה משום חשש של נתינת מאכל אדם לבהמה [אכן יתכן שחיטים אינן נחשבות כמאכל לענין זה, וכמו שכתב בשעה"צ כאן (ס"ק כ) לגבי זריקת חיטים על חתן].

ומ"מ לענין פרוסת המוציא, כתב לעיל (סי' קסז ס"ק צז) שאין להאכיל ממנה לבהמה ועוף או לכותי, וכן לא יאכיל להם מן החתיכה שנוגעת בחתיכת המוציא, דהיינו שמאותה הפרוסה שחתך מן הלחם השלם חותך חתיכה קטנה להמוציא, וכל אותה הפרוסה שחתך מן הלחם לא יאכילם, משום שאין בזה כבוד למצוה.

ומאכל אדם שעומד להתקלקל, משמע במאירי (תענית כ, ב) בשם גדולי המפרשים שמותר להאכילו לבהמה, וכן כתב בספר פרס יוסף (פ"י חיי שרה ארת יט) בשם האמר אמת, שמותר להאכיל מאכל לבהמה קודם שיתקלקל.

[משנ"ב ס"ק טז]

ואיכא הפסד אכילין (14).

(14) אמנם לענין קינוח הקערה בפרוסה, כתב לעיל (סי' קע ס"ק לה) שהטעם שצריך לאוכלה אחר כך, הוא משום בזיון אוכלין [ולא הזכיר הפסד אוכלין].

ואם אינו מפסיד מאכל בידיו, אלא נמנע מלאכלו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' מה) שאינו עובר ב'בל תשחית' אף שהמאכל מתקלקל על ידי זה, וכל שכן אם אינו אוכלו מחמת דקדוק בהלכה כגון שנמנע מלאכול פת עכ"ם וכדו'. וכן דעת הגר"ש אויערבך (עץ השדה פי"ט ס"ז). [וכעין זה כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' קיב) שבאופן שמותר לעקור אילן, המנהג שלא להשקותו עד שיתייבש ואז עוקרים אותו]. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ב סי' קעד ענף ג) שלא חייבה תורה להציל דברים מהשחתה, ורק אסרה להשחית בידים. וכעין זה כתב בחזו"א על הרמב"ם (פי"ו מהל' מלכים ה"ח), אכן הוסיף, שאין להימנע מהשקיית עץ כשאין בכך צורך, שהרי צדיקים חביב עליהם ממותם יותר מגופם - כדי שלא יפשוטו ידיהם בגזל.

ומי שרוצה להקיא את מה שאכל, כדי שיוכל לאכול עוד, כתב השו"ע לקמן (סי' שכא ס"ט) שאסור לעשות כן משום שגורם בכך להפסד האוכלים. אך אם יש לו צער מריבוי האוכל שבמעיו, רשאי לגרום להקאת מוטו. וכן אם רוצה להקיא לצורך אכילת מצוה, כגון שרצה לאכול סעודה שלישית בשבת, כתב האגלי טל (טוחן ס"ק נג אות ד) שאין בזה משום הפסד אוכלין.

[משנ"ב ס"ק יז]

שחוששים להשתמש מעשה עץ באכילין, דבזוי הוא (15).

(15) דבר שאינו ראוי לאכילה, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ג) שאין בו משום בזוי אוכלים, וכן משמע בשעה"צ (ס"ק כ, כ) כמובא בדברינו לעיל ס"ק ד בשם המאירי.

וכשרוחץ כוס של ברכה אחר שתייתו, כתב הבית יוסף (סוף סי' קפט) בשם הכל בו, שיעביר את המים על עיניו, כדי שלא לשפוך יין של ברכה לארץ למקום בדין.

[משנ"ב ס"ק כ]

דאי לאו הכי איכא משום הפסד אכילין (16).

(16) ולגבי הברכה, כתב הרמ"א לקמן (סי' רצו ס"א) שנוהגים לשפוך מכוס של יין על הארץ קודם שתיים המברך בורא פרי הגפן, ש'כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה', ועושים כן לסימן טוב בתחילת השבת. והוסיף, שנוהגים גם לשפוך מן היין שבכוס לאחר ההבדלה ומכבים בו את הנר ורוחצים בו את העיניים, משום חיוב מצוה. וכתב במשנ"ב שם (ס"ק ה) בשם האחרונים, שלא ישפוך בשעת ברכה כלל, אלא רק בשעה שמחג את היין ימלא את הכוס על כל גדותיה עד אשר ישפך היין על הארץ, וגם בזה יש למעט משום הפסד המשקים.

[משנ"ב ס"ק כג]

כדי שלא ילך לאבוד (17).

(17) אמנם לקמן (סי' קפ ס"ק י) כתב, שמותר לאבד פירוורים שאין בהם כוונה. ויתכן לומר, שבחזיתם החמירו יותר משום שכך היא ברייתם וממילא נחשבים יותר (שו"ת נפש חיה א"ח סי' קפ). או שכיון שיש בכל החיטים גם יחד שיעור כוונה, יש להחמיר בדבר (שו"ת שבת הקהתי ח"א סי' צח).

[משנ"ב ס"ק כד]

דאי לאו הכי אין תועלת מה שצריך במקום נקי (18).

(18) וכן מוכרי לחם בחנויותיהם, או בעלי בתים במקום אכילתם, כתב הבן איש חי (שנה ב פ"י פינחס אות יב) שצריכים לכבד את המקום מפירוורים, כדי שלא יבואו לידי בזיון.

סימן קעב

מי שהכניס אכילין ומשקין לפיו בלא ברכה

[משנ"ב ס"ק א]

הלך הפתיו לו לבלע (1).

(1) ובטעם הדבר שהתייר לבלוע בלא ברכה משום הפסד המשקין, אף שאסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, ביאר הגר"ש"ז אויערבך (עץ השדה, מכתב בסוף הספר) שאיסור אכילה בלא ברכה אינו איסור מצד עצמו, אלא הוא נובע מהחייב שחייבוהו חכמים לברך, וכשאינו יכול לברך אין איסור באכילתו ובשתייתו. ולכן, כיון שאם נחייבו לברך, יצטרך להפסיד את המשקה בידים, פטורו חכמים מלברך. והוסיף, שכל זה במקום שאם יצטרך לברך יאבד את המשקים, אך באופן שהמשקים או האוכלים אבודים כבר, ויכול להצילם אם יאכלם בלא ברכה, כגון שנשפכו לארץ במקום שאינו ראוי לברכה, אין היתר לשתותם או לאוכלם בלא ברכה כדי למנוע את איבודם [וראה עוד בבית הל' לעיל סי' סב ס"ד ד"ה שלא יחא, ומה שכתבנו שם].

והרי"ח (הובא ברא"ש ברכות פ"ז סי' לג) ביאר שהטעם שהותר לו המשך במילואים עמוד 31

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קעא קעב

עד

באר הגולה

ב שור בשם ספקת
 סופרים ג תוספות
 בבבבבבבבבבבבבבבבבב
 ד תוספות שם תוספות
 בשם אביו הראש
 ה תוספות ג תוספות
 שם והנהגות ממממי
 פרק ו מהלכות
 תרומות

אגוזים ורמונים וחומושים, שרי: ב כלא יושב אדם על (ג) [ג] (יב) קפה מלאה תאנים וגרוגרות, אכל יושב
 הוא על עגול (יג) של דבילה או על קפה מלאה (יד) קטניות: ג ימטר לאכל דיקא (פרוש, החשה
 הנקלפת ומבשלת) בפת (טו) במקום בף, (טז) והוא שיאכל בפת אחר-כך. (יז) והמקדקדים אוקלים ככל
 פעם שמכניסים לתוך פיהם מעט מן הפת עם הדיקא: הגה והנשאר מן הפת (יח) אחר-כך אוקלים אותו
 (כ"ט): ד (יט) ממשיכין מן בצנורות לפני חתן וכלה, (כ) והוא שיקבלנו בכלי כפי הצנור. וזרקין
 לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה שאינם נמאסים, אכל לא בימות הגשמים מפני (כא) שנמאסים,
 אכל (כב) לא גלסקאות לעולם: ה והזרקים חשים לפני חתנים, צריך לנהר שלא יזרקו אלא
 (כג) במקום נקי, (כד) וגם יכבדו אותם משם כדי שלא יזרקו עליהם:

קעב מי שהכניס אכלין ומשקין לפיו בלא ברכה, ובו ב' סעיפים:

א אשכח והכניס משקין לתוך פיו בלא ברכה, (א) בולען (ב) *ואינו מקברך עליהם (ג) ברכה (ד) ראשונה:
 הגה (ד) ויש אומרים המקברך (ג) עליהם (ה) וכן נראה עקר (הרשב"א בשם הראב"ד והרא"ש פרק ג

שערי תשובה

[ג] קפה. עכ"ט. ועין פי"ד פנה"כ שם וגם א"י בכ"ש בפרושי דף ל' השיג על
 הש"י מנשי" דגשין דף ח ותוספות חגיגה דף כה, ע"ש שכתב שהסופר על דעת
 ב"ח לא הפסיד אפילו ביושב בקרון וארזו קטן רק שאינו פלוג, וכ"ש כ"ש בארזי דברים
 בתוכה, ובי"ד סימן רפב כתב הש"י דאם הוא גבוה כמלך שרי, וכן נוהגין בבהכ"מ, ועין בתשובת אהל-יעקב סימן א:

(ב) ראשונה. וזקא בשאין לו משקין יותר לשחות והוא דחוק למשקין הללו, אכל אם יש לו יותר נפילת ולא יתנה בלא ברכה משום מעט משקין, הראב"ד ב"ח,
 עין פנסת הגדולה וביד-אברהם: (ג) עליהם. רע"ע אם יזכר ג"כ ברכה אחרונה, דלא מצינו ב' ברכות סמוכות זו לזו, ונ"ל דעל ד' המינין יזכר ד"א דהרי

באור הלכה

* ואינו מקברך עליהם. הנהגה על המשקין שבלע, אכל אם יש לו עוד לשחות,
 גבויי תבב לבדו, וקלעיל בסימן קסז סעיף ח, ורק לבחילה נכון
 לחש לדעת הראב"ד שהובא ברש"י א שכתב דאם יש לו עוד משקין לשחות
 יפלט ולא יתנה בלי ברכה, וכמו שכתבנו במשנה ברוחה סעיף-קטן ב, ושאר

באר היטב

(ג) קפה. וזקא קפה של נצרים שהיא נכפפת והאכלין נמאסות, אכל
 בקפה של עץ שאינה נכפפת אפילו היו בתוכה ספרים מטר לישב עליהם
 וכ"ש אכלים, ב"ח. וכתשוכת ב"מ"א כתב דאסור לישב על תבה שהספרים
 בתוכה, ובי"ד סימן רפב כתב הש"י דאם הוא גבוה כמלך שרי, וכן נוהגין בבהכ"מ, ועין בתשובת אהל-יעקב סימן א:

(ב) ראשונה. וזקא בשאין לו משקין יותר לשחות והוא דחוק למשקין הללו, אכל אם יש לו יותר נפילת ולא יתנה בלא ברכה משום מעט משקין, הראב"ד ב"ח,
 עין פנסת הגדולה וביד-אברהם: (ג) עליהם. רע"ע אם יזכר ג"כ ברכה אחרונה, דלא מצינו ב' ברכות סמוכות זו לזו, ונ"ל דעל ד' המינין יזכר ד"א דהרי

משנה ברורה

שזרקו במקום נקי, דאי לא הכי אסור אפלו באגוזים, וכדלקמה
 בסעיף ד. בשואין אכלין מנחים על הארץ אסור לילך ולהניחם,
 אלא צריך להגביהם¹¹, אם לא במקום דאיכא למחש לכשפים, כגון
 כפר שלם [צרויכו ס"ד]. (יג) איתא בגמרא [תענית כ'] דרב הונא

סובר: מאכל אדם אין מאכלין אותו לכהמה [והוא הדין לעופות]¹², אמנם באלה רבה מסתפק אם הלכה קרב הונא בזה, ועין
 במחצית-השקל (יג) שמצדד דאם אין לו דבר אחר להאכיל כי אם מאכל אדם, לכלי-יעקבא מטר, ואפשר דמשום זה נוהגין העולם
 החר להאכיל לעופות פת¹³: ב (יב) קפה מלאה תאנים. וזקא (יז) בקפה של נצרים שהיא נכפפת והאכלין מתמעכין ונמאסין, אכל
 של עץ שרי: (יג) של דבילה וכו'. שהם קשים ואינם מתמעכים [לבוש]: (יד) קטניות. שאף שהקפה היא מנצרים, הקטניות בצעמן
 קשים הם: ג (טו) במקום בף. משום דעושה אדם צרכיו בפת היכא דלא ממאס, וכנ"ל, (טו) והכא לא ממאס להאדם הנה בצעמו
 שאכל בו הדיקא: (טז) והוא שיאכל וכו'. ולאדם אחר ממאס, ואיכא הפסד אכלי¹⁴: (יז) והמקדקדים וכו'. שחוששים
 (טז) להשתמש מעשה עץ באכלין, דבזוי הוא¹⁵, לכן אוקלין בכל פעם מעט מן הפת, דנראה כאלו בא ללפת את הפת: (יח) אחר-כך
 אוקלין אותו. דלאחרים הוא נמאס, וכנ"ל: ד (יט) ממשיכין מן בצנורות. שעושים משום (י) סימן טוב, שימשך שלחן וטובתן,
 ומירי בצנור (י) של עץ שאינו נמאס: (כ) והוא שיקבלנו. דאי לא הכי איכא משום הפסד אכלי¹⁶: (כא) שנמאסין. ואף-על-פי
 שאגוזין (י) יש להם קלפה ואין האכל שבתוכן נמאס, מכל מקום בימות הגשמים שיש רפש וטיט ומתולכלין שם, נמאסין להגביהן
 ואיכא הפסד אכלין. יש מקומות שהנהיגו כהיום לזרק צממין לפני חתן בשבת שלפני חתנתו בשעה שקורין אותו למפטיר, ולא
 נזהר הם עושין, שרפין הם ונמאסין על-ידי-זה, פנ"ל: (כב) לא גלסקאות. פנזכר לעיל סעיף א: ה (כג) במקום נקי. כדי שלא ילך
 לאבוד¹⁷: (כד) וגם יכבדו וכו'. דאי לא הכי (כ) אין תועלת מה שזרק במקום נקי¹⁸:

א (א) בולען. שאי אפשר לפלטן, (ב) דממאסי ומפסדי, וגם לסלקם לעד אחד מלגמיו ולכבדו, כמו בסעיף ב באכלין,
 אינו יכול לעשות זה במשקין, (ג) שאי אפשר לדבר בעוד משקין בסויה הלכה התירו לו לבלעו¹⁹, וכתב בלבושי-שרד,
 דאם הכניס מעט בפיו ויכול לכבד על-ידי הדחק, (ג) יזכר: (ב) ואינו מקברך עליהם וכו'. יש אומרים, דכל זה וזקא
 בשאין לו יותר משקין לשחות והוא דחוק למשקין הללו, אכל אם יש לו יותר, יפלט ולא יתנה בלי ברכה, וכן דאוי לנהג²⁰
 [מ"א וא"ד]: (ג) ברכה ראשונה. השעם, דמאחר שפבר בלע המשקין, כבר נדחה ממנו מצות ברכה ראשונה²¹, אכל ברכה
 אחרונה צריך לכבדו אם היה כשעור, עין לקמן בסימן רי"ג: (ד) ויש אומרים דמקברך עליהם. הנהגה אחר שבלע מקברך
 עליהם הברכה ראשונה, ולא דמי להא דקמא לן בסימן קסז סעיף ח דאם נזכר אחר שגמר סעודתו שלא ברוח אינו מקברך²²,
 (ד) דשאני הכא, דמאחר שנזכר בעודו בפיו, היה עליו או חיוב ברכה, ודומה זה קצת לעובר לעשייתו, אלא שלא היה יכול
 לכבדו, לכן לא נפטר מן הברכה: (ה) וכן נראה עקר. ודעת (ה) רב הפוסקים פדעה ראשונה, שאינו מקברך רק ברכה אחרונה

שער הציזון

(י) מגן-אברתם: (יא) הנהגה ללשון שני שברשי"ש שם; ולי נראה דאפלו ללשון קמא שרי בכהאי גוונא. ועין בגמרא גבויי שמצדד להקל בעקר
 הדין שהאליה רבה: (יב) ב"ח ויגון-אברתם: (יג) ב"ח יוסף בשם תוספות. ועין במסכת שמחות פרק ח דמשמע דאגוזים בקלפתן שרי אף בימות הגשמים [עין בגמלת-
 על-גבי תרקע, עץ שם: (יט) ב"ח יוסף בשם תוספות. ועין במסכת שמחות פרק ח דמשמע דאגוזים בקלפתן שרי אף בימות הגשמים [עין בגמלת-
 יעקב], וכן מוכח בגרסת הגר"א שם, ולדידהו מירי הנזקא באגוזים קלופים: (כ) עין בבית-יוסף שכתב שלא נהגו כן, ועין בגמרא-מירי מ"ה
 שכתב וכן. ועין בש"ט מקצת ד"ש אומרים דחשים לא חשבי אכל לגבי הא מלוא, ואפשר שנהו טעם המנהג, ועין תענית כ' עמוד ב
 במעשה דרב הונא: (ב) רש"י: (ג) הרא"ה בבאורי להר"ף: (ג) אף דכתב דלפרוש ר"ח שהעסק בגמון-אברתם, בכל פוגי לא יזכר, השמטתי משום
 שאור ורע ורי"ז והרא"ה בלם העמיקו פרש"י רש"י: (ד) הרא"ש: (ה) כי הנה דעה ראשונה שסוכרת דבולטן בלי ברכה היא דעת ר"ח, ולא

הלכות דברים הנזוהרים בפעודה סימן קעג קעג קעד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

מאן דמכרף ברכה צריך לברך מלא פמה ולא לגמגם⁽⁶⁾.

(4) ואם נתערב רוטב של דגים ברוטב של בשר, או להיפך, דנו הפוסקים אם מועיל שיעור שישים כדי לבטל את המיעוט [ראה שו"ע יו"ד סי' קטז סי' ב ובנושאי כלים שם], וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קג וח"ו סי' קיא) שהעיקר להלכה הוא כדעת הסוברים שמועיל שישים.

ובמקום הפסד ומניעת כבוד שבת, כתבו בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ב סי' נג אות יב) ובשו"ת שבט הלוי (שם), שיש להקל אף במקום שיש ספק אם יש שישים ברוב כנגד המיעוט, כיון שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה, ומשום שהמג"א והחתם סופר כתבו שבמנינו נשתנו הטבעים ואין סכנה בדבר. והוסיף בשו"ת דברי מלכיאל שאף באופן שנפלה חתיכת בשר לתבשיל דגים ואין בתבשיל שישים כנגד החתיכה, יש להקל ולתלות שלא כל הטעם יצא ממנה, ושהטעם שיצא בטל בשישים.

וכלי שהתבשלו בו דגים יחד עם בשר, ולא היה שישים במין האחד כנגד המין האחר, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו שם) שצריך להגעיל, כדברי התפארת למשה המובא בפתחי תשובה (יו"ד שם ס"ק ג), ושלא בשו"ת דברי מלכיאל (שם) שכתב שדי שיששה את הכלי מעת לעת עד שייפגם הטעם. אך לענין כלי חרס [שאי אפשר להגעילן] הביא שבספר משמרת שלום היקל בזה.

[משנ"ב ס"ק ז]

דמנהגנו שאין חוששין לזה⁽⁶⁾, וסיים דמפל מקום יש לאכל דבר כינייהם ולשתות, דהיינו קפות ונהרקה⁽⁶⁾.

(5) ואם נגע בבשר לאחר שאכל דגים, ולא רחץ את ידיו קודם לכן מן המעט שנדבק בידיו מזהגים, כתב הכף החיים (ס"ק ח) בשם הפרי תואר שהבשר לא נאסר [אף לדעת השו"ע], שכן הסתם יש בבשר שיעור המבטל את המעט שנדבק בידיו מזהג. ולבשל בשר ודגים באותו הכלי בזה אחר זה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קיא אות ד) שנהגו להקל בזה אם הכלי נקי מהבישול הקודם, ואפילו בעוד הכלי בן יומו ונהיינו כדעת הט"ז (יו"ד סי' צה ס"ק ג) והתפארת למשה (המורבא בפתחי תשובה שם ס"ק ג), וכן משמע בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קא). וכן לטחון בשר ודגים באותה מטחנה, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) שמוותר, אף שיש ידחוקא דסכינא, והביא שיש מקילים בזה אפילו לגבי חיתוך בצל חריף במטחנה זו, ופסק שאם יש צורך בדבר אפשר להקל בזה. ובספר דבר חריף (פט"ו הע' כג-כה) כתב שמנהג הגר"י קניבסקי היה להחמיר בזה משום סכנה.

(6) והשוותה י"ש לאחר אכילת הדגים, צידד בשעה"צ לקמן (סי' קעד ס"ק מו) שאין צריך לברך עליו בתוך הסעודה, שכיון שהוא רגיל בכך, נחשב הי"ש כטפל לדגים.

[משנ"ב ס"ק ו]

היגו, שאין צריך נטילה בכלי⁽⁷⁾, וגם רק עד פרק השני⁽⁸⁾.

(7) ולכן כשנוטל ידיו בין גבינה לבשר, כתב בשעה"צ לקמן (סי' קפא ס"ק י) שמותר אפילו לשפשף בתוך הכלי.

(8) ואם היה המאכל מגיע למעלה משני פרקי האצבעות, כתב לקמן (סי' קפא ס"ק י) בשם הא"ר, שצריך ליטול מים אחרונים על כל היד.

[משנ"ב ס"ק ח]

שאמץ עינים צריכים נגוב⁽⁹⁾.

(9) אמנם לכתחילה, כתב לקמן (סי' קפא ס"ק יט) בשם החיי אדם, שטוב לנגב הידים לאחר נטילת מים אחרונים, כדי לצאת ידי דעת הסוברים שבלא ניגוב אין זה נקרא נטילה.

[משנ"ב ס"ק ח]

קגון תותים וענבים⁽⁷⁾.

(7) וכן אם המאכל אינו נמאס, אך מפני שהוא נמצא עם אנשים מאוס הדבר לפלוט אותו בפניהם, דעת הגר"ש אויערבך (עץ השדה פ"ב ס"ק כט) שיכול לכתחילה לסלק את המאכל לצד פיו ולברך.

סימן קעג

דין מים אמצעיים

[משנ"ב ס"ק א]

רצה נוטל, רצה אינו נוטל⁽¹⁾.

(1) והמברך על מאכל באמצע הסעודה, כתב לקמן (סי' קפא ס"ק כג) שאם הוא איסטנטי, צריך לקנח את ידיו מקודם, כיון שידיו מלוכלכות מזהמת המאכל, ובשעה"צ שם (ס"ק לב) הוסיף, שהוא הדין כשדחה לברך כל ברכה שהיא, וידיו מלוכלכות מזהמת המאכל, שצריך לרחוץ ידיו, ומה וקיימא לן שסתם ידיים כשרות לברכה, היינו כשאינן מלוכלכות. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ב]

אם נוגע בהם בידיו⁽²⁾.

(2) ומשמע מדבריו, שאם אינו נוגע במאכל בידיו, אלא אוכל במזלג או בכפית, אינו צריך ליטול את ידיו, וכן כתב הפרי חדש (יו"ד סי' פט ס"ק כ). ודלא כמו שכתב הפמ"ג (שם שפתי דעת ס"ק כ) שנכון להחמיר בדבר אם אין בו טורח.

[משנ"ב ס"ק ג]

לדבר אחר⁽³⁾.

(3) ולהעלות דגים עם בשר על שולחן אחד, כתב הכף החיים (ס"ק ו) שאין זה חמור כמו העלאת בשר וחלב על שולחן אחד, ולכן מותר לשני בני אדם לאכול על שולחן אחד זה בשר וזה דגים, אכן במקום אחר (יו"ד סי' קטז ס"ק לה) כתב שנראה שיש להחמיר שיהיה הפסק להיכיר ביניהם. ולגבי אדם הסועד לבדו, כתב הכף החיים (כאן) שראוי להחמיר שלא יעלה על שולחנו בשר ודגים יחד, שמא יבוא לאכול את שניהם בלא חיצת ידיים וקינוח הפה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קיא אות ג) כתב שנהגו להקל להעלות דגים על שולחן שיש עליו בשר, ומימי יש שנהגו בדרך חומרא להביאם בזה אחר זה.

[משנ"ב שם]

יענין בקמץ אצבדקם שקמץ דאקשור דקממני אין ספנה קליף, דכממיה דברים נשמנו הטבעיים⁽⁴⁾.

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קעא קעב

המשך מעמוד עד

באופן שיוכל לברך עמהם, יעשה כן. וכן משמע במשניב לעיל (סוף ס"ק א).

(משניב ס"ק ג)

קבר נדחה מקצונו מקצות ברכה ראשונה³, אצל ברכה אחרונה צריך לברך אם היה פשוט, עין לקמן בסימן רי"א.

3) ואם באפשרותו לאכול עוד מעט מן המאכל, כתב לעיל (סי' קס"ז ס"ק מח ובשעה"צ שם ס"ק מז) שטוב שיעשה כן ויברך ברכה ראשונה. וביאר בשעה"צ שם (ס"ק מז), שבזה יוצא דעת הראב"ד, שסובר שאפילו אם גמר סעדו ואינו אוכל עוד כלל, צריך לברך ברכה ראשונה על מה שכבר אכל (וראה שעה"צ להלן ס"ק ה). וכל שכן שיש לעשות כן כאן שלדעת הרא"ש המובא ברמ"א נחשב שמברך עובר לעשותו מפני שנוכח בעוד המאכל בפיו, וכן כתבו הפמ"ג (משניב ס"ק א) הרעק"א (על המג"א ס"ק א). ובאופן זה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז תשובה יב) שיכון בברכתו שתועיל ותפטור גם את מה שכבר אכל.

ומי שאינו יודע לברך, ולאחר האכילה לימדהו לברך, כתב הגר"ש אוריערבך (שו"ת מנחת שלמה תנינא סי' ס אות ו) שאינו חחר ומברך, ואינו נחשב כגר שמברך לאחר הטבילה מחמת שלא היה ראוי לברכה קודם לכן.

4) שם (סי"א ובמשניב ס"ק ד) התבאר, ששיעור אכילה לענין ברכה אחרונה במאכל הוא בכזית, ובמשקה הוא ברביעית.

(משניב ס"ק ז)

אסור שיקרא עתהו שלא ברכה אינו מברך⁴.

5) ובטעם הדבר כתב שם (ס"ק מח), שברכת הנהנין היא כשאר ברכת המצוות, שאין מברכים אותן אלא עובר לעשיית המצוות ולא לאחר מכן, אלא אם כן היא מצוה שאי אפשר לברך עליה עובר לעשייתו.

לבלוע בלא ברכה הוא מפני שהמשקין שבפיו כבר מאוסים, ובטל מהם שם משקה, ולפיכך אינם טעונים ברכה, אכן בשעה"צ (ס"ק א) כתב שלא נקט כדבריו משום שכמה ראשונים נחלקו עליו.

ולגבי מי שצמא בלילה בשכבו על מיטתו, ואינו יכול ליטול ידיו ולברך, כתב לעיל (סי' סב ס"ק ח) שיש אומרים שיהרהר את הברכה בליבו וישתה, ובשם המטה יהרא כתב שאין לסמוך על ברכה בהרהור, כיון שיכול לנקות את ידיו ולברך. ולכאורה בנדון דיוק גם המטה יהרא יודה, כיון שאין אפשרות אחרת [אכן לפי דברי הר"ח הנ"ל כתב הפמ"ג (משניב ס"ק ב וא"א ס"ק א) שאין צריך לברך אף בהרהור, מפני שכבר אינם נחשבים כמשקין].

ולגבי מי שאינו יכול לברך ברכת המזון מחמת אונס או חולי, כתב לקמן (סי' קפה ס"ק ב) שיהרהר את הברכה בליבו, והקב"ה יקבע לו שכר עבור זה, אבל אינו יוצא מזה ידי חובת הברכה, ולכן כשהסתלק האונס אם עדיין לא נתעכל המזון יברך ברכת המזון.

(משניב ס"ק ב)

יפלט ולא יהנה בלי ברכה, וכן ראוי לנהג⁵.

2) אמנם, לגבי אוכלים הנמאסים, שכתב השו"ע להלן (ס"ב) שיש לסלקם לצדדים, לא הזכיר המשניב שאם יש לו עוד אוכלים יפלטם ולא יסלקם לצד פיו, ומשמע שיש חילוק בין אוכלים למשקים. וכן חילק הח"י אדם (כלל מט ס"ה), שבאוכלים אין צריך לפלטם, אך במשקים יש לפלטם. ובביאור הדבר כתב הגר"ח שיינברג (חידושי בתרא), שבמשקים, שאם לא יפלטם יצטרך לשתותם בלא ברכה, עדיף לאבדם, אך באוכלים שיכול לברך עליהם בעתם בפיו, ורק יפסיד את מעלת ימלא פי תהלתך, אין לאבדם מחמת הידור זה. והוסיף, שאף במשקים, אם באפשרותו לבלוע חלק מהמשקה ולהשאיר מקצת בפיו

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קעד

המשך מעמוד עה

(ביה"ל ד"ה יין)

דהוא נאפל לתקאור"ע ותקאור"ע להיין⁶ וכו', רק פשוטה על-כל-פנים קמלא לגמיו¹⁰ וכו', שישפוטנו בברכה על המשקין¹¹.

9) וכן בידי עיקר וטפל, כתב לקמן (סי' ריב ס"ק ד) שהטפל לטפל פטור אף הוא מברכה, משום שנפטר בברכת העיקר. וכן אם אוכל מיני מזונות בתורת טפל למשקים ששותה, כתב השש"כ (פניד הע' קא) שהרי הוא נפטר בברכת היין הפוטרת את המשקים עצמם.

ומדין זה הוכיח הגר"י קניבסקי (בסוף ספר מקור הברכה) שמאכל שנימוח נידון כמאכל ולא כמשקה, שהרי מבואר כאן שהסוכר אינו נפטר בברכת היין מחמת שהיין פטור כל מיני משקים, אלא מדין עיקר וטפל (דיבואר פרט זה לקמן סי' רי הע' 10).

10) ובגדר שיעור מלא לוגמיו, כתב השר"ע לקמן (סי' קצ ס"ג) שהוא רוב רביעית. וכתב במשניב שם (סי' ג), שזה שיעור מלא לוגמיו של אדם בינוני, אבל באדם גדול ביותר יש לשער במלא לוגמיו שלו, אלא אם כן הוא יותר מרביעית. ובהלכות יום הכיפורים כתב השר"ע (סי' תריב ס"ט) שאין הכוונה למלא לוגמיו ממש, אלא בכדי שישלכנו לצד אחד בפיו ויראה כמלא לוגמיו. וכתב במשניב שם (סי' כה), שהכוונה שאין צריך שיהיו שתי הלחיים מלאות משקה, אלא די שתהא לחי אחת

שגם יין הוא מהדברים הצריכים ברכה במקומם, ולכן אם שותה יין במקום החדש אין צריך לברך עליו, כמבואר בשו"ע לקמן סי' קעח ס"ה ובביה"ל שם ס"ב ד"ה ואכל. והא"א (בוטשאטש, סי' קעח ס"ה) צידד שאינה פותרתם, אף אם חזר למקומו הראשון. וכתב השש"כ (פניד הע' קו) שאם שותה יין גם במקומו השני, נראה שנפטרו שאר המשקים בברכת היין.

(משניב ס"ק ז)

הקמשהו ברוחה שם לענין ברכה אחרונה⁸.

8) ואם מסתפק האם צריך לברך ברכה מעין שלשי על היין, כגון שאינו יודע אם שותה ממנו כשיער, כתב בשעה"צ שם (ס"ק ע) שאינו יכול לברך ברכת בורא נפשות על המשקים האחרים, כיון שמה שאין אנו יודעים לברר את ההלכה, אין זה יכול לחייבו לברך ברכת בורא נפשות, ועין שם שנשאר בצריך עיון (וראה מה שכתבנו שם).

ואם לא קבע את שתייתו על היין, ולא היו המשקים לפניו בשעת הברכה, וגם לא היה דעתו עליהם, ומשום כך צריך לברך ברכה ראשונה על שאר המשקים, כתב לקמן (שם ס"ק עב), ובשעה"צ שם ס"ק עא) שכשם שצריך לברך ברכה ראשונה, כך צריך לברך עליהם ברכה אחרונה.

